

ABDULLAH EYYÛBÎ'NİN OKÇULUĞA DAİR ESERİNİN OSMANLI KIRK HADİS EDEBİYATI ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

Evaluation of 'Abd Allāh Ayyūbī's Work on Archery Within the Ottoman Forty Ḥadīth Literature

Ali SEVER

Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Bölümü, İstanbul, Türkiye ror.org/03a5qrr21

PhD student, İstanbul University Institute of Social Sciences Department of Basic Islamic Sciences, İstanbul, Türkiye

✉ asever@nku.edu.tr <https://orcid.org/0000-0001-5615-2001>

i Makale Bilgisi / Article Information:

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 01.09.2023

Kabul Tarihi / Accepted: 09.11.2023

Yayın Tarihi / Published: 15.12.2023

” Atif / Cite as: Sever, Ali. "Abdullah Eyyübî'nin Okçuluğa Dair Eserinin Osmanlı Kırk Hadis Edebiyatı Çerçevesinde Değerlendirilmesi". *Mütefekkir* 10/20 (2023), 393-415.
<https://doi.org/10.30523/mutefekkir.1405286>

© Telif / Copyright: Published by Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi / Aksaray University Faculty of Islamic Sciences, 68100, Aksaray, Turkey. Tüm Hakları saklıdır / All rights reserved.

🔍 İntihal / Plagiarism: Bu çalışma hakem değerlendirmesinden geçmiş, bir intihal yazılımı ile taranmıştır. İntihal yapılmadığı tespit edilmiştir. This article has gone through a peer review process and scanned via a plagiarism software. No plagiarism has been detected.

ABDULLAH EYYÛBÎ'NİN OKÇULUĞA DAİR ESERİNİN OSMANLI KIRK HADİS EDEBİYATI ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ***

Öz

Belirli bir konuya ait rivayetler hacimli eserlerde toplanabildiği gibi pratik amaçlar gözetilerek daha küçük hacimli telifler de yazılabilmektedir. Bu çerçevede akla ilk gelen türlerden birisi de kırk hadis edebiyatıdır. Şekil ve içerik olarak Osmanlı dönemi, kırk hadis yazımında önemli bir yere sahiptir. Bu makalede Abdullah Eyyûbî'nin okçuluğa dair kırk hadis seçkisi hem kendi özellikleri itibarıyla hem de Osmanlı dönemi kırk hadis edebiyatının yazım serüveni çerçevesinde değerlendirilmeye çalışılmıştır. Eserin yazma nüshalarının ve türünün tespiti yapıp isimlendirmeye dair farklılıklara değinilmiştir. Ayrıca farklı bir yazım türü içerisinde yer alan bu kırk hadis yazım şekli, bir edebî veya ilmî tür içinde diğer bir türün devam etmesinin olanağı çerçevesinde konu edinilmiştir. Bunun için Eyyûbî'nin eseri örnek olarak ele alınmıştır. Müellifin kırk hadis seçkisinde genel olarak kaynak ve üslup hassasiyetinin olduğu görülmüştür. Sadece tercüme yer verilmemiş, bazı hadislerde kısa şerhler de yapılmıştır. Eserin, Osmanlı dönemi kırk hadis edebiyatı yazım çeşitliliğine dair yeni değerlendirmelere veri sunacak bir potansiyelde olduğu ifade edilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Kırk Hadis Edebiyatı, Tezkireler, Okçuluk, Osmanlı Dönemi Çalışmaları.

Evaluation of 'Abd Allāh Ayyūbī's Work on Archery Within the Ottoman Forty Ḥadīth Literature

Abstract

While narrations on a certain subject can be collected in voluminous works, smaller volumes can also be written considering practical purposes. In this context, one of the first genres that comes to mind is the forty ḥadīth literature. This article evaluates the forty ḥadīth selection by 'Abd Allāh Ayyūbī, one of the scholars of the Ottoman period. The manuscript copies and genre of the work were identified and the differences in naming were mentioned. The writing styles of these forty ḥadīth, which belong to a distinct category of composition, are examined in the context of the potential for another genre's continuation within a literary or academic context. For this reason, Ayyūbī's work was taken as an example. It has been observed that the author is generally sensitive to source and style in his selection of forty ḥadīth. It has not only been translated but also short commentaries have been made on some ḥadīths. It should be stated that the work has the potential to provide data for new evaluations regarding the diversity of writing in the forty ḥadīth literature of the Ottoman period.

Keywords: Ḥadīth, Forty Ḥadīth Literature, Tadhkira, Archery, Ottoman Studies.

GİRİŞ

İnsana bahşedilen geliştirme ve çeşitlendirme maharetinin bir ürünü olarak temel ihtiyaçların üzerine farklı kullanım alan ve araçları ortaya çıkabilmiştir. Yaşam için temel araç-gereç olan bir eşya veya türevleri ilerle-

* Bu çalışma, yazarın, Uluslararası İslamî Dayanışma Oyunları Sempozyumu'nda özet metin olarak sunduğu "Abdullah b. İsmail'in Okçuluğa Dair Hadis Derlemesi ve Değerlendirmeleri" başlıklı tebliğinden üretilmiştir.

** Bu çalışmayı, İsrail saldırıları altındaki Filistinlilere ithaf ediyorum. I dedicate this article to Palestinians who are under Israeli attacks. "اهدي مقالتي للفلسطينيين الذين يتعرضون للهجمات الاسرائيلية"

yen nesillerde başka bir alanda insanların istifadesine sunulabilmiştir. Rivayetlere göre daha beşeriyetin başlangıcından itibaren insanın hayatında olan yay ve ok da bu tarz bir kullanım alanına sahip olabilmıştır. İnsanlığın atası Hz. Âdem'in ektiği şeyleri koruma çabasına Cibrîl a.s tarafından getirilen yay çare olmuştur.¹ Genel hatlarıyla güvenlik, avlanma ve spor başlıklarında değerlendirilebilecek olan ok ile ilgili konular; özellikle ateşli silahların yaygınlaşmaya başladığı dönemden sonra daha ziyade sportif faaliyetlerle anılır olmuştur.

Özellikle askerî faaliyetlerde kullanılan bu aletler, yine bu alanı da tahkim etme adına avcılık ve atıcılıkta kullanılmıştır. Tarihî süreç boyunca gerek askerî gerekse sportif anlamda gelişimini sürdüren okçuluk Osmanlı Devleti'nde ayrı bir yer edinmiştir.² Yeniçeri Ocağı kurulunca Solaklar bölüğü, ok ve yay kuşanmalarıyla ön plana çıkan birlikler olarak dikkat çekmektedir.³ Ateşli silahların yaygınlaştığı döneme kadar okun çoğunlukla askerî alanda kullanımı devam ederken aynı zamanda Osmanlı'da atıcılık ve spor yönüne de yatırım yapılmıştır. Okmeydanı, okçular sicil defterleri, menzil taşları, okçular tekkesi ve şeyhi gibi pratik yönü bulunan pek çok yapılmaya gidilmiştir.⁴ Ayrıca tezkire-i rumât, kavsnâme, menzîlnâme gibi gerek işin teknik gerekse tarihî ve kültürel yönlerini yansıtan bir edebiyatta gelişmiştir.⁵ Bu edebiyatın içinde hadis seçkilerinin de hususi bir yeri bulunmaktadır. Genel olarak işin teknik yönünü alan eserlerde dahi hadislerle yer verildiği görülmektedir.⁶

Bu çalışmada öncelikle Abdullah Eyyûbî'nin (ö. 1252/1836) okçuluğa dair kaleme aldığı eserinin tespiti ve hadis ilmi açısından incelenmesi hedeflenmektedir. Bu çerçevede hadislerde okçuluğun durumuna kısaca değinilecek ve oluşan müstakil edebiyata işaret edilmekle yetinilecektir. Eserin nispeti, isimlendirmedeki farklar, nüshalarının tespiti gibi başlıklar öncelikle değinilecek meseleler arasındadır. Zira gerek literatür gerekse biyografi

¹ İbn Kayyim Cevziyye, *el-Fürûsiyye*, thk. Semîr Hüseyin Halebî (Tanta: Dârü's-Sahâbe, 1411), 77; Ahmed b. Muhammed el-Haneî Hamevî, *en-Nefehâtü'l-miskiyye fi sını'ati'l-fürûsiyye*, thk. Abdüssettâr Karağülî (Bağdat: Matbaatü't-Tafîd, 1950), 24; Celâlüddîn Süyûtî, *el-Vesâ'il ilâ müsâmerati'l-evâ'il*, thk. Esad Tals (Bağdat: y.y., 1950), 61-62.

² Ünsal Yücel, *Türk Okçuluğu* (Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 1999), 19-21.

³ Barış Can, "Osmanlı Devleti Klâsik Çağ Savaşlarında Okçular", *Nişangâh-ı İstanbul*, ed. Ahmet Uçar (İstanbul: Gürsoy Grup, 2019), 135-157.

⁴ Yücel, *Türk Okçuluğu*, 35-51; Hasan Şahintürk, "Osmanlı Devri Okmeydanları ve İstanbul Okçular Tekkesi", *Nişangâh-ı İstanbul*, ed. Ahmet Uçar (İstanbul: Gürsoy Grup, 2019), 29-75; Serkan Necati Metin, *Türk Spor Okçuluğunun Gelişiminde Osmanlı Devleti Dönemi* (Sakarya: Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020).

⁵ Belirli bir meslek grubundaki kişilerin biyografilerine dair yazılan tür ve tabakla ilişkisi hakkında bk. Yusuf Öz, "Tezkire", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yay., 2012), 41/68.

⁶ Muhammed Bin Yûnus Dervâzî, *Kavsname Dervâzî'nin Okçuluk Kitabı* (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu - Okçular Vakfı, 2020), 38-51; Sevda Çelik Polat, *Minhac-ı Rumat (Giriş-Metin-Dizin)* (Erzincan: Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020), 13.

temelli yapılan çalışmalarda yanlış anlaşılmaya olanak sağlayacak değerlendirmeler bulunmaktadır. Buralardaki farklılıkları netleştirme adına bu başlıkların incelenmesi gerekmektedir. Akabinde başta yazıldığı dönem olmak üzere ülkemizdeki çalışmalara etkisi açısından eserin önemine değinilecektir. Bu kısım literatürdeki dinî vurgunun devamını göstermesi itibarıyla de dikkat çekicidir. İkinci olarak bu çalışmanın Osmanlı döneminde kırk hadis yazımındaki çeşitlilik arz eden bir durumun da ortaya çıkmasına vesile olan bir görünümde olduğu belirtilmelidir.

Müstakil kırk hadis yazımının yanı sıra farklı alanlarda konuyla ilgili teknik bilgiler veren eserlerin içinde de kırk hadis yazımının devam etmesi bu tespitte bulunmaya neden olmuştur. Osmanlı dönemi kırk hadis edebiyatına dair çeşitli çalışmalar bulunmakla birlikte bu türün farklı edebî veya ilmî türler içerisindeki seyrini inceleyen bir çalışma tespit edilememiştir. Bu çalışmada Eyyûbî'nin eseri örnekleminde konuyla ilgili bir izah denemesine girilmiştir. Şunu da belirtmek gerekir ki Eyyûbî'nin *Tezkiretü'r-rumât'*ının içindeki seçki farklı bir yazın içinde gelişen kırk hadis yazımının başlangıcı veya süreçteki kırılma noktası olarak değil ilgili ilişkinin imkânını ortaya koymayı amaçlayan bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Belirtilen süreçlerle ilişkilendirmek adına kavram önerme denemesine de gidilmiştir. Ayrıntısı ilgili başlığa havale edilmekle birlikte okçular tezkireleri hâmî tür; kırk hadis seçkisi mahfûz tür olarak adlandırılmıştır.

1. ASKERÎ VE SPORTİF YÖNÜYLE HADİSLERDE OKÇULUK

Hız. Peygamber'in yaşadığı dönem itibarıyla bulunduğu çevrede tedavülde olan ok, yay, kılıç gibi savaş aletlerinden haberdar olduğu ve kullandığı kaynaklarda geçmektedir. On beş yaşlarındayken ficâr savaşına katılmış ve atılan okları toplayıp savaşanlara taşımıştır.⁷ İslâm'ın ilk yıllarında bazı branşların Hız. Peygamber tarafından yeterlilik kıstası olarak dikkate alındığı da belirtilebilir. Râfî b. Hadîc el-Evsî'nin (ö. 73/692) savaşa katılma talebine; yaş küçüklüğü sebebiyle müsaade etmeyen Hız. Peygamber, akrabalarının iyi ok attığını bildirmesi sonrasında Râfî'ye izin vermiştir.⁸

Askerî alandaki durumunun yanı sıra okçuluğun sportif yönü de faal bir şekilde yaşatılmaya çalışılmıştır. Bununla boş bir eğlence ve vakit geçirmeden ziyade hem yapanın sağlığına ve ruh dünyasına hem de izleyenlerin maneviyatına, moral dünyasına katkı sağlaması istenmiş olabilir. Ayrıca bunun talimi bir yönü de bulunmaktadır. Özellikle orduda yer alan biri için savaş aletleriyle idman yapması normal bir durumdur. Temel motivasyon

⁷ Ebû Muhammed Abdülmelik İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebevîyye*, thk. Mustafa es-Sekkâ vd. (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2009), 146-148; Semîra Zâid, *Muhtaşaru'l-câmi fi's-sîreti'n-Nebevîyye* (Dimaşk: Matbaatü's-Sabâh, ts.), 1/199.

⁸ Muhammed b. Ömer Vâkîdî, *Kitâbü'l-Megâzî*, thk. Marsden Jones (Beyrut: Müessesetü'l-Alami, 1966), 1/216.

noktası olarak Enfâl Sûresi'nin 60. âyetindeki kuvvet kelimesinin Hz. Peygamber tarafından "atmak" ifadesiyle izahı meselenin dikkat çekici bir boyutudur.⁹ Rivayetlerde yüzme öğretimi ile birlikte nispeten sıklıkla teşvik edilen okçuluk, yarış yapma itibarıyla deve ve at yarışları gibi caiz görül-müştür.¹⁰

Çocuğun babası üzerinde bulunan haklarından biri olarak da belirtilen ok atışını öğretmek meselenin farklı bir boyutunu da göstermektedir. Hadislerde oku yapan ustaya, okçuya ve atması için oku hazır edene cennet verileceği bildirilmektedir. Bu teşvik ve ödüllerin yanı sıra okçuluğu öğrenip sonra terk eden ise "bizden değildir" ifadesiyle uyarılmaktadır.¹¹

Okçuluğun tekniği ve öğretilmesinden başka rivayetlerde âdâbına dair de içerik mevcuttur.¹² Hz. Peygamber'in Uhud'da "At yâ Sa'd, anam babam sana feda olsun!"¹³ diyerek tebcilde bulunması da zaman içerisinde oluşan okçuluk geleneğinde önemli bir yer edinmiştir. Konuyla ilgili yazılan eserlerde sıklıkla yer verilen bu rivayet ayrıca Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın (ö. 55/675) okçuların piri olarak kabul edilmesinde de etkili olmuştur.¹⁴

Okçulukla ilgili rivayetler konulara göre tertiplenmiş hadis kitaplarında özellikle cihad ve fezâilü's-sahâbe gibi başlıklar altında yer alırken zamanla müstakil eserlerin telifine başlanmıştır. Kitâbü'r-remy, fezâilü'r-remy ve's-sihâm gibi isimler taşıyan eserler okçulukla ilgili hadislerin toplandığı başlıca kaynaklar olmuştur. Bu minvalde Ebû Abdillâh İbn Abdilhakem'in (ö. 268/882) *es-Sebk ve'r-remy*, İbn Ebî'd-Dünya'nın (ö. 281/894) *er-Remy*, Dabbî'nin (ö. 306/918) *er-Remy ve'n-nidâl*, Taberânî'nin (ö. 360/971) *Fazlü'r-remy ve talimühü*, Karrâb'ın (ö. 429/1038) *Fezâ'ilü'r-remy fi sebîlillâhi te'âlâ*, Sehavî'nin (ö. 902/1497) *el-Kavlü't-tâm fi fazli'r-remy bi's-sihâm* adlı eserleri sayılabilir.¹⁵

Kısaca aktarılan bu bilgilerden sonra Abdullah Eyyûbî'nin *Tezkiretü'r-remât'* hakkında değerlendirmelere geçilebilir. Müellifin hayatıyla ilgili çalışmalar bulunduğu için burada ayrıntıya girilmeyecektir.

⁹ Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc, *Şahîhu Müslim* (Kahire: Dârü'l-Hadîs, 2010), "İmâre", 167.

¹⁰ Süleymân b. el-Eş'as Ebû Dâvûd, *Sünenü Ebî Dâvûd* (Riyad: Dârü's-Selâm, 2009), "Cihâd", 20; Muhammed b. İsâ Tirmizî, *Sünenü't-Tirmizî* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2011), "Cihâd", 22.

¹¹ Müslim, "İmâre", 168. Ayrıca bk. Nebi Bozkurt, *Hadis'te Folklor Eğlence* (İstanbul: İFAV Yayınları, 1997), 115-116.

¹² Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmi'u's-şâhih* (Beyrut: Dâru İbni Kesîr, 2002), "Şalât", 66, 67; "Zebâ'ih", 281.

¹³ Buhârî, "Fezâ'ilü aşhâbi'n-nebi", 15.

¹⁴ Süleyman Kâni İrtem, *Sultan II. Mahmud Devri ve Türk Kemankeşleri* (İstanbul: Temel Yayınları, 2005), 146.

¹⁵ Fevzân b. İbrahim Şâyi, *Kitâbü'l-ifâdeti ve't-tabsîri liküllî râmin mübtediin ev mehîrin li-Cemâlidîn Abdillâh b. Meymûn* (Câmiatü'l-İmâm b. Suûd, Doktora Tezi, 2008), 24-40.

2. ABDULLAH EYYÛBÎ VE OKÇULUĞA DAİR ESERİ

Reîsülkurrâ, *İzhâr* şârihi, Eyüp Cami Başımamı gibi unvanlarla maruf olan Eyyübî, 11 Ramazan 1176/1763 yılında Eyüp'te doğmuştur.¹⁶ Küçük yaştan itibaren dönemin gereklerine göre eğitim hayatına başlayan müellif, Na'lîzâde İbrâhim Efendi (ö. 1201/1786), Şeyhülislâm Hamîdîzâde (ö. 1208/1793), Gelenbevî İsmâil Efendi (ö. 1205/1791), Şeyhülkurrâ Sâlih Efendi gibi isimlerden ders almıştır.¹⁷

Müellif, tedris ve eser telifinin yanı sıra imamlık ve vaizlik de yapmıştır. Bu vazifeleriyle birlikte saraydaki toplantılarda da bulunduğu kaynaklarda geçmektedir.¹⁸ Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasıyla ilgili yapılan toplantıya katılanlar arasında Eyüp Sultan Camii birinci imamı olarak Abdullah Eyyübî de bulunmaktadır.¹⁹ O, sadece resmi toplantılarda değil saray ahalisinin düğün, mevlid gibi sair cemiyetlerinde de bulunmuş ve dua etmiştir.²⁰ Eyyübî, 1252/1836 yılında Eyüp'te vefat etmiş çok sevdiği Eyüp Sultan Türbesi'nin yanına defnedilmiştir.²¹

Eserleri arasında *Şerhu'l-İzhâr*, *Tekmile-i Muharrem*, *Müteşâbihâtül-Kur'ân*, *Şerhu Mîzâni'l-kurrâ'l-aşere*, *Tuhfetü'l-imam fî mesâ'ilî's-siyâm* gibi İslâmî ilimlerin çeşitli alanlarına dair kitapları sayılabılır. Ayrıca müellif, telifâtında Ebû Eyyüb el-Ensârî'ye hususi bir yer ayırmıştır. Onunla ilgili *Risâle fî hakkı Hazret-i Ebî Eyyüb el-Ensârî, Âdâb-ı ziyâret-i Hazreti Hâlid b. Zeyd* isminde eserler kaleme almıştır.²²

2.1. Eserin Nispeti ve İsimlendirmedeki Farklılıklar

Abdullah Eyyübî'nin eserleri içerisinde görece farklı bir görünüm arz eden eseri isminden de anlaşılacağı üzere okçular tezkiresi olarak bilinen *Tezkiretü'r-rumât*'ıdır. Müellif, eserin hacminde epey yer kaplayan kırk hadis derlemesiyle çalışmasına başlamış okçulukla ilgili tarihî ve teknik sayılabilecek malumatı zeyl olarak eklemiştir. Bu durum eserin ismini tespitinde etkili olmuştur. Nüshalardaki duruma aşağıda değinileceğinden şimdi

¹⁶ Mehmed Emin Efendi Abdullah Efendizâde, *el-Âşâru'l-mecîdiye fî'l-menâkıbi'l-Hâliidiye* (İstanbul: Mahmûd Bey Matbaası, 1314), 120.

¹⁷ Abdullah Efendizâde, *el-Âşâru'l-mecîdiye fî'l-menâkıbi'l-Hâliidiye*, 128-129; Mehmed Tahir Bursalı, *Osmanlı Müellifleri* (İstanbul: Meral Yay., ts.), 1/273-274; Mehmet Efendioğlu, "Abdullah Eyyübî", *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla Eyüpsultan Sempozyumu VI* (İstanbul: Eyüp Belediyesi Kültür Yay., 2003), 319-320; Yonis İnanç, "Reîsülkurra Abdullah Eyyübî Hayatı ve Eserleri", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/29 (2014), 110-113; Ali Turgut, "Abdullah Eyyübî", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yay., ts.), 1/102.

¹⁸ Abdullah Efendizâde, *el-Âşâru'l-mecîdiye fî'l-menâkıbi'l-Hâliidiye*, 121; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî* (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996), 1/64.

¹⁹ Esad Efendi, *Üss-i Zafer* (İstanbul: y.y., 1827), 16.

²⁰ Arzu Güldöşüren, *II. Mahmud Dönemi Osmanlı Ulemâsı* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013), 39,41,67.

²¹ Bursalı, *Osmanlı Müellifleri*, 1/274.

²² Bursalı, *Osmanlı Müellifleri*, 1/274-275; İnanç, "Reîsülkurra Abdullah Eyyübî", 116-126.

yazarın hayatını anlatan bazı kaynaklarda verilen isimlere işaret edilecektir. *Tezkiretü'r-rumât* ve *Fezâil-i remyi's-sihâm* başlıkları bu minvalde belirtilebilir. Ahmed Lutfî'nin (ö. 1907) yer verdiği ikinci isim muhtemelen *Tezkiretü'r-rumât*'ın ilk kısmında bulunan kırk hadis derlemesinin karşılığı olabilir.²³

Burada belirtilmesinde fayda görülen bir diğer husus ise aşağıda çeşitli başlıklarda ayrıntısına işaret edildiği üzere Mustafa Kânî Bey'in (ö. 1266/1849) *Telhîs-i Resâil-i Rumât* adlı eserinin günümüz Türkçesine çevrilen haliyle ilgilidir. Yayına hazırlayanlar, Mustafa Kânî'nin, Eyyübî'nin *Tezkiretü'r-rumât*'ına yer verdiği bilgisini, Bursalı Mehmed Tahir'e nispetle aktarmaktadırlar. Bununla birlikte Eyyübî'nin mukaddimesinin öncesinde "*Abdullah Efendi'nin düzenlediği, atma şekillerinin önderi Hazret-i Halid bin Zeyd tarafından yazılan ve atmanın faziletlerini anlatan kırk hadis.*" başlığına yer verilmiştir.²⁴ Tespit edilebildiği kadarıyla hem Eyyübî'nin eserinin yazmalarında hem de çalışmada kullandığımız Mustafa Kânî'nin *Telhîs* baskısında böyle bir ibare bulunmamaktadır. Ayrıca cümlede ifade edilen durum tarihî bilgi olarak da yanlış gözükmemektedir. Zira Ebû Eyyüb el-Ensârî'ye nispet edilen böyle bir eser bilinmemektedir.

2.2. Eserin Nüshaları

Eserin yazma nüshaları, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Topkapı Saray Müzesi Kütüphanesi ve İBB Atatürk Kitaplığı'nda bulunmaktadır.²⁵ Ayrıca önemi kısmında da belirtileceği üzere Mustafa Kânî'nin *Telhîs*'inin mukaddimesinde de tamamı yer almaktadır. Mustafa Kânî, esere doğrudan müdahale etmemiş yazarın yorumları ve *Zeyl* kısmıyla beraber girişte yer vermiştir.²⁶ Ancak eserin günümüz Türkçesine çevrilen neşrinde Eyyübî'nin tezkiresinin *Zeyl* kısmı yer almamaktadır.

Tespit edilebildiği kadarıyla İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazma bölümünde üç nüsha bulunmaktadır. Nüshaların yer numaraları NEKTY03826, NEKTY07343, NEKTY07347 olarak kayıtlıdır. Bu nüshalardan hiçbirinde *Tezkiretü'r-rumât* ifadesi yer almamaktadır. NEKTY03826 no'lu nüshanın başına *Hadis-i erbaîn Tercümesi* notu düşülmüştür. 1246 (1830-31) yılında esas nüshadan mukabele edildiği belirtilmektedir.²⁷ Kütüphane kaydına yazarı Abdullah b. İsmâil, eser ismi *Hadis-i*

²³ Ahmed Lutfî Efendi, *Tarih-i Lutfî* (İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, 1302), 5/72.

²⁴ Mustafa Kânî Bey, *Okçuluk Kitabı Telhîs-i Resâ'ilât-ı Rumât (Asıl metin ve günümüz Türkçesi ile)* çev. Yavuz Kemal - Canatar Mehmet (İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti, 2010), 22.

²⁵ Bu vesileyle İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ne, ilgili prosedür çerçevesinde nüshaların temininde yardımcı olan Cumhurbaşkanlığı Milli Saraylar İdaresi Topkapı Saray Müzesi Kütüphanesi ve İBB Atatürk Kitaplığı yetkililerine teşekkür ediyorum.

²⁶ Mustafa Kânî Bey, *Telhîs-i Resâil-i rumât* (İstanbul: y.y., 1263), 4-36.

²⁷ Abdullah Eyyübî, *Hadis-i erbaîn Tercümesi* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazma, 297.3), 42a.

Erbaîn Tercümesi olarak geçmiştir. NEKTY07343 no'lu nüsha kütüphane kaydına *Hadis-i Erbaîn Şerhi* ismiyle kaydedilmiş ve yazarının da Muhyiddin Muhammed b. Pir Ali el-Birgivî olduğu ifade edilmiştir. Ancak bu kayıt hatalı gözükmektedir. Zira işaret edilen online nüshada, Eyyûb'nin *Tezkiretü'r-rumât* adlı eseri bulunmaktadır.

NEKTY07347 no'lu üçüncü nüsha, farklı eserlerin de yer aldığı bir mecmuada bulunmaktadır. *Hadis-i Erbaîn der hakk-ı fezâil-i tir u keman an terceme-i İmam Hazret-i Eyyûb Abdullah Efendi* notuyla başlayan nüsha diğer iki nüshaya göre daha özenli hazırlanmıştır. Nüshanın yazıldığı tarihe dair bir bilgi tespit edilememekle birlikte mecmuanın sonunda yazılan bir eserin müstensihisi olarak Ahmed İzzet ismi geçmektedir.²⁸ Yazı tarzındaki benzerlik ve TSMK nüshasının müstensihinin de Ahmed İzzet oluşu bu yazmanın istinsahının onun tarafından yapılmış olabileceğini güçlendiren bir kanıt sunmaktadır.

İÜNEK nüshalarının değerlendirildiği bu kısımda şu hususa da dikkat çekmek faydalı olacaktır. Kırk hadis edebiyatına dair kıymetli çalışmaları bulunan Abdülkadir Karahan, (ö. 2000) sadece bu nüshaları esas alarak eserin yazarını Abdullah b. İsmâil, eserin ismini *Hadis-i Erbaîn der hakk-ı fezâil-i tîr-ü-kemân* olarak tespit etmiştir.²⁹ Bununla birlikte Karahan'ın, eserin müellifinin Abdullah Eyyûbî, eserin de *Tezkiretü'r-rumât* olabileceğine dair bir değerlendirmesi bulunmamaktadır. Ayrıca Karahan'ın yer verdiği bilgilere göre onun, eserin lügat kısmıyla son bulunduğu görüşünde olduğu anlaşılmaktadır.³⁰ Halbuki muhteva kısmında da değinileceği üzere *Zeyl*'de *Lügat* dışında iki müstakil başlık daha bulunmaktadır.

TSMK'da bulunan yazma Emanet Hazinesi 1418 numarada bulunmaktadır. 1234 (1818-19) yılında Ahmed İzzet tarafından çoğaltılmıştır. Nüshaya "*fezâil-i remy hakkında kırk hadis tercümesini havi olan Tezkiretü'r-rumât adlı risâledir müellifi reîsülkurrâ Abdullah b. Muhammed Sâlih Eyyûbî*" notu düşülmüştür. Bu not; eserin ismi, nispeti ve muhtevası hakkında isabetli değerlendirmeler yapma adına önemlidir. Bununla birlikte İÜNEK nüshalarında bulunan *Zeyl*'in üçüncü başlığı TSMK nüshasında bulunmamaktadır. Yani TSMK nüshasındaki *Zeyl* kısmı, lügat ve Esmâ-i kavsi'n-Nebî başlığı ile tamamlanmaktadır. Halbuki diğer nüshalarda ve Mustafa Kânî'nin *Telhîş'e* aldığı kısımda *Zeyl*; *Lügat* ve iki bâbdan oluşmaktadır. Bu nüshadaki Esmâ-i kavsi'n-Nebî başlığı yukarıdaki nüshalarda, yer olarak eserin sonundaki bölüme karşılık gelmektedir. Başlıktan anlaşılacağı üzere genel olarak kavs

²⁸ Abdullah Eyyûbî, *Hadis-i erbaîn der hakk-ı fezâil-i tîru kemân* (İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazma, 297.3), 41b.

²⁹ Abdülkadir Karahan, *İslâm-Türk Edebiyatında Kırk Hadis* (Ankara: DİB Yay., 1991), 36/272-273; Abdülkadir Karahan, "Kırk Hadis", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yay., 2022), 25/473.

³⁰ Karahan, *İslâm-Türk Edebiyatında Kırk Hadis*, 273.

isimlerinden değil Hz. Peygamber'in kavslarının isimlerinden bahsetmektedir.

Eserin tespit edilebilen diğer üç kopyası İBB Atatürk Kitaplığı Yazma Eserler Koleksiyonu'nda bulunmaktadır. Mecmuat el-fevaid/derleyen: Ahmed Nazmi [Türe] (1876-1950) ismiyle kütüphane kataloğuna kaydedilen mecmuada yer alan kısımdaki nüshaların üçü de TSMK'daki nüshadan kopya edilmiştir. Eserin ilk sayfasında TSMK'daki tahrir komisyonunun verdiği 244/25817 numaraya işaret edilmiştir. Mecmualar, OE_Yz_0066-33, OE_Yz_0066-37 ve OE_Yz_0066-48 demirbaş numaralarında yer almaktadır. OE_Yz_0066-33 numaralı nüshada not olarak "*Tezkiretü'r-rumât isminde silâh kullanmak hakkında hadîs-i şerifler Eyyûb İmamı Abdullah Efendi eseridir Mahmûd sâni zamanı*" ifadesi yer almaktadır. Bu nüshada temin edebildiğimiz yer lügat kısmıyla sonlanmaktadır. Nüshadaki beyaz sayfaların çokluğu yazımının tamamlanmadığı veya yazılan kısımların korunamadığı izlenimi vermektedir.

OE_Yz_0066-37 numaralı nüshada "*silâh atmak hakkında ehâdis-i nebeviyye Tezkiretü'r-rumât ismindedir Eyyûb İmamı Abdullah Efendi eseridir Mahmûd sâni zamanı*" notu bulunmaktadır. Bu nüshada zeylin ikinci başlığı olan "*Esmâ-i kavsi'n-Nebi*" kısmına kadar gelmiş daha sonra eserdeki hadisler alt alta yazılarak bir derleme yapılmıştır. OE_Yz_0066-48 no'lu kopyada ise "*silâh kullanmak hakkında Tezkiretü'r-rumât ismindeki risâle Eyyûb İmamı Abdullah Efendi eseridir Mahmûd sâni zamanı*" notu yer almaktadır. Bu nüshada temin edebildiğimiz kısım otuzuncu hadisle sona ermektedir.

2.3. Eserin Muhtevası

Öncelikle eserin incelenmesinde mukâbele kaydı bulunan İÜNEK Türkçe Yazma bölümü NEKTY03826 no'lu nüshanın esas alındığı belirtilmelidir. Müstensihî belli (Ahmed İzzet) istinsah tarihi de yazıldıktan bir yıl sonra (1234) olan TSMK Emanet Hazinesi 1418 no'lu nüsha ise yukarıda belirtilen eksiklikler nedeniyle tercih edilmemiştir. Bununla birlikte NEKTY03826 no'lu nüshada mukaddime kısmında eksik varağın olduğu belirtilmelidir. Bu kısım hakkında bilgi verilirken diğer nüshalardan yararlanılacaktır.

Eyyûbî'nin eserinin mukaddime, kırk hadis seçkisi ve *Zeyl* olmak üzere üç kısımdan oluştuğu belirtilebilir. *Zeyl* de lügat ve iki bâbdan oluşmaktadır. Bâbın ilki *Kavs İsimleri* başlığını taşımakta ikincisinde müstakil bir başlık bulunmamaktadır. Eserin yazımı, 10 Receb 1233 senesinde tamamlanmıştır.

Mukaddimeye besmele, hamd ve salavâtla başlayan müellif, bu adımların her birinde okçuluğu/atıcılığı anımsatan âyet ve nakillere yer vererek eserine giriş yapmıştır. (*Oku*) *attığında da sen atmadın, Allah attı* âyetiyle ile

başlanmış buradan alınan güçle *Sen, sana buyurulanı açıkça duyur* âyetiyle pratik hayattaki karşılığına işaret edilmiştir.³¹ Hz. Peygamber'in Mi'rac esnasında kısa mesafede Rabbî'ne veya Cibrîl'e yakınlaşmasına telmihte bulunulmuştur. Ayrıca ahabın okçuluk ve cihatta gösterdikleri gayretlerden dolayı Resûlullah'ın anam babam feda olsun iltifatlarına mazhar olduklarına değinilmiştir. Bu ifadelerden sonra kısaca kendini tanıtan müellif, akabinde dönemin padişahı II. Mahmud'a övgü ve dualarda bulunmaktadır.³²

Mukaddimenin sonuna doğru eserin yazılma sebebini içeren ifadeler bulunmaktadır. Müellifin bir meseleyi arz etmek istediği için padişaha ulaşmak durumunda olduğu ve bu sebeple böyle bir eser yazmak hatırına geldiği ifade edilmiştir. Sultanın, sünnette ve geçmiş Osmanlı padişahlarının âdetlerinde bulunan ok atışına ve öğretilmesine ilgisinin bulunmasının bu hususta ok atmanın öğretilmesi ve faziletine dair kırk hadis telif etmesine vesile olduğu belirtilmektedir.³³ Müellifin, konuyla ilgili sahih hadislerin tercümelerini yaparak kısaca hadis şerhlerinden ve siyerdeki bilgilerden yola çıkarak izahlara yer verdiği de bu kısımda belirtilmektedir.

Mukaddimeden sonra kırk hadis seçkisine geçen Eyyûbî, başlıkları sayı olarak ve hadisin kaynağını içerecek şekilde vermiştir. Hadislerden sonra tercüme *mana'l-hadis* veya *manahû* başlığı altında yer almıştır. Buralarda sadece tercüme verilip geçilmemiş müellif gerekli gördüğü yerlerde yorumlarda da bulunmuştur. Çeviride lafzî tercüme esasına dikkat edildiği görülmektedir. Kırk hadisi tamamladıktan sonra garîb kelimelerin anlamlarının verildiği lügat kısmına geçilmiştir.³⁴

Kullanımı meşhur olmayan kelimelerden sonra yay isimlerinin yer aldığı başlığa geçilmiştir. Eyyûbî kendisinin bu alanda pek behresi olmadığını belirterek sözlüklerden ve ilgili kitaplardan istifadeyle bu başlığı yazacağını ifade etmektedir.³⁵ Her ne kadar başlıkta yay isimleri olarak verilse de içerik olarak okçulukla ilgili diğer terimler de sıklıkla izah edilmiştir. Devamındaki başlıkta ise meşhur kemankeşlere, okçuluğun tarihî seyrine ve usullere kısaca yer verilmiştir.³⁶ Eser bitirilirken de Hz. Peygamber'in yaylarının isimleri ve keyfiyetleri hakkında bilgi verilmiştir.

³¹ el-Enfâl 8/17; el-Hicr 15/94.

³² Eyyûbî, *Hadis-i erbaîn der hakk-ı fezâil-i tîru kemân* (297.3), 2a-3b.

³³ Eyyûbî, *Hadis-i erbaîn der hakk-ı fezâil-i tîru kemân* (297.3), 3b. Süleyman Kâni İrtem, Abdullah Eyyûbî'nin kırk hadisi, Sultan II. Mahmud'un emriyle yazdığını ifade etmektedir. İrtem, *Sultan II. Mahmud Devri ve Türk Kemankeşleri*, 145.

³⁴ Eyyûbî, *Hadis-i erbaîn Tercümesi* (297.3), 26-28 vr.; Kâni Bey, *Telhîş*, 31-34.

³⁵ Eyyûbî, *Hadis-i erbaîn Tercümesi* (297.3), 38b.

³⁶ Eyyûbî, *Hadis-i erbaîn Tercümesi* (297.3), 39b.

3. TEZKİRETÜ'R-RUMÂT'IN KIRK HADİS KISMINDA HADİS KULLANIMI

Kırk hadis seçkinde hadisin kaynağı; müellife, râviye veya hadis kitaplarından birine nispetle verilebilmektedir. Bazı rivayetlerde birden fazla kaynağa işaret edildiği de olmuştur. *el-Hadîsü'l-evvel fi'l-Müslim*, *el-Hadîsü'l-âşir ravâhu Ebü'd-Derda*, *el-Hadîsü'l-hâmis ahracahü'd-Deylemî fi Müsnedihî* gibi kullanımlar bu tavra örnek olarak verilebilir. Bu durum Abdullah Eyyûbî'nin kaynak göstermesi açısından dikkate değerdir. Hadisler genellikle sahâbî râvisi verilerek ve harekeli bir şekilde yazılarak serdedilmiştir. Bazı rivayetlerde birden fazla referansa yer verdiği göz önüne alındığında rivayet sayılarının durumu şöyle ifade edilebilir. Ebü's-Şeyh, 13; Taberânî, 9; Deylemî, 4; Müslim, 4; Buhârî, 3; Beyhakî, 3; İbn Ebî'd-Dünya, 2; Nesâî, 2; Ebû Dâvûd, 1; Karrâb, 1; Hâkim, 1; Tirmizî, 1.

Yazarın bu tarz referanslarını belirtmesi önemli olmakla beraber buradan doğrudan ilgili eserlerden istifade ettiğine dönük bir yaklaşım isabetli olmayabilir. Bu konuda ihtiyatlı davranmak gerekmektedir. Zira hem müellif kendisi doğrudan bu eserlerden/kaynaklardan aldığı dair bir bilgi vermemekte hem de rivayetlere yer verirken görece daha rahat bir üslup kullanmaktadır. İki rivayeti birleştirme, izah sadedinde ifadeler ekleme, sahâbî râvilerinde farklılıkların bulunması gibi durumlar bu çerçevede belirtilebilir. Ek-1'de rivayetler, ilgili nüshadaki şekliyle verilerek bu üslubunun görülmesi sağlanmıştır.

Hadislerin muhtevasına bakıldığında çoğu okçuluğu teşvik içeriklidir. Dört rivayette ise okçuluğu öğrenip sonra unutanlar/birakanlar için sakındırma içerikli nakillere yer verilmektedir. Askerî amaçlarla ok atıcılığını öğrenmek, öğretmek yanında eğlence, spor olarak okçuluğa işaret eden hadislere de yer verilmiştir. Bu durum meselenin sosyo-kültürel boyutunu ve müellifin bu noktadaki dikkatini göstermede önemlidir.

Sıklıkla olmasa da müellif, çevirilerini verirken veya yorumlarken de hadislere müracaat etmiştir. Ok atmayı terk edenlerle ilgili on dördüncü hadiste farklı rivayetlerden destek alınmış yirmi ikinci hadiste de kısa bir izah yapıldıktan sonra devamının yirmi sekizinci hadise havale edildiği görülmüştür.³⁷

3.1. Mana ve Yorumlama Açısından Kırk Hadis Seçkisi

"Manası" başlığı altında verilen hadis tercümelerinde sade ve anlaşılır Osmanlı Türkçesi kullanılmıştır. Olabildiğince ıstılahî kullanımlardan kaçınılmıştır. Her hadisin manası verilmekle birlikte yorumunda bu tarz bir tavır devam ettirilmemiştir. Müellif, bazı hadislerde kısmî yorumlara yer

³⁷ Eyyûbî, *Hadis-i erbaîn Tercümesi* (297.3), 11a-11b, 14a-14b, 22a-22b.

vermekle yetinmektedir.

Yorumladığı rivayetlerde ise doğrudan kendi görüşünü vermekten ziyade hadis şârihleri genel ifadesini belirterek izahta bulunma usulünü seçmiştir.³⁸ Bundan dolayı istisna edilen birkaç âlim veya kitap ismi dışında yorumların doğrudan kaynaklarına ulaşmak mümkün görünmemektedir. Kırk hadis seçkisinde on altı hadise dair izahlar veya yorumlar mevcuttur.

Yorumların genel çerçevesini; ilgili rivayetten anlaşılabilir ahkama dair çıkarımlar, amellerin faziletine ve adabına dair ifadeler, hadiste belirtilen durumların tarihî yönüne dair kısa izahlar ve çok belirgin olmamakla birlikte Osmanlı dönemiyle ilişkilendirme oluşturmaktadır. Müellifin bu yönüyle pratik hayata yansıyan ve didaktik bir üslubu benimsediği belirtilebilir. Ayrıca yorumların bazı yönleriyle de olsa Osmanlı dönemiyle ilişkilendirilebilecek kadar güncel boyutlarının bulunması da dikkat çekicidir.

Kuvvetin “atmak” olduğunu ifade eden birinci hadisin izahında (وَأَعِدُّوا لَهُمْ) مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ) âyetinin sebebi nüzûlüne işaret edilmiştir. Hz. Peygamber’in buradaki kuvvetten maksadın atmak olduğu beyanına değinilmiştir. Daha sonra şurrâh-ı hadis ifadesiyle (أَعِدُّوا) emrinin hükmüne dair çeşitli görüşlere yer verilmiştir. Bunun vücûba delalet ettiğini belirtenler olmuştur. Dolayısıyla her mümine farzdır. Farz-ı kifâye olduğuna dair kanaat de belirtmiştir. Açıklamanın devamında bunun sadece silah anlamında olmadığı, kişinin gücü neye yetiyorsa o cinsten bir kuvvet hazırlığında olması gerektiği vurgulanmıştır.³⁹

Bir ok vesilesiyle üç kişinin cennete girebileceğinin belirtildiği onuncu hadiste bu durumun izahında niyet şartının bulunduğu değinilmiştir. Yani oku yapan, o oku atan ve atıldıktan sonra karşılayan/toplayan kişiler Allah rızasını gözeterek bu işleri yaptıkları takdirde müjdeye nail olabilirler. Müellif burada “ameller niyetlere göredir.” hadisine de atıfta bulunmaktadır.⁴⁰ Resûlullah’ın oruçluken yayın girişini çiğneyip yapıştırmasına dair nakledilen yirmi dördüncü rivayetin yorumunda da ahkâma dair çıkarımda bulunulmuştur. Müellife göre bir kimse oruçluken aciliyeti olan bir şeyi ağzıyla çiğneyip yapıştırabilir. Acil değilse iftardan sonraya bırakmalıdır.⁴¹

Atış taliminin yapıldığı alanı cennet bahçelerinden bir bahçe olarak ifade eden dördüncü rivayetin teşvik amaçlı olduğu ve cennete götürecek amellerin çokluğuna delalet ettiği belirtilmiştir. Sonraki rivayette Kur’an öğretimiyle birlikte ok atmaya da değinilmesi ise ikisinin de ifade ettiği anlam alanına işaretlerdir. Kur’ân’ın okunması düşmanın söylemine karşı kalkan vazifesi görülürken ok ile savaş da düşmanın kuvvet kullanımına kar-

³⁸ Eyyûbî, 4a, 8a.

³⁹ Eyyûbî, 4a,5a.

⁴⁰ Eyyûbî, 11a-11b.

⁴¹ Eyyûbî, 23a.

şın konumlandırılmıştır.⁴²

“Yakında size birçok yerlerin fethi nasip olacaktır. Allah size yeter. Sizden biriniz oklarıyla tâlim yapmaktan bıkip usanmasın.” muştusunu içeren ikinci rivayette, Hz. Peygamber’in müjdesinin Hulefâ-yi Râşidîn ve sonraki dönem Müslüman hükümdarlar maharetiyle gerçekleştiği belirtilmiş ve her daim harbe hazır bir konumda olmanın önemine işaret olarak yorumlanmıştır. Osmanlı sultanlarının özellikle de kendi dönemindeki sultanın da bu hadisteki müjdeye muhatap olduklarına işaret etmiştir. Osmanlı sultanları Şam’dan Rumeli’ne pek çok şehri kâfirlerden arındırarak İslâm beldesi haline getirmişlerdir. Müellife göre bu hadis, Müslümanların ihtiyatı elden bırakmamaları için söylenen terğib içerikli bir rivayet olarak değerlendirilmiştir.⁴³

3.2. Garîb Kelimelerin İzahı

Kırk hadis seçkisinin devamında ek olarak öncelikle hadislerde geçen ve anlamları tam olarak bilinmeyen veya ilk bakışta anlaşılabilen kelimelere yer verilmiştir. Müellif, hadis şârihlerinin önce hadisler yer verip sonra garîb lügatlarını açıkladıklarını ifade ederek kendisinin de bu usule uyduğunu ifade etmektedir.⁴⁴ Bu durum, hacmi küçük olsa da yine de müellifin çeviri olarak verdiği bölümde konuyu uzatmama ya da akışı bozmama tavrına sahip olabileceği yorumuna imkân sağlamaktadır. Bununla birlikte kelime izahlarında yararlanılan herhangi bir kaynak belirtilmemiştir.

Hadislerde geçen hangi kelimelerin verileceği önce belirtilerek aralarda belirtilmeyenler olmakla birlikte sekizinci hadisten otuz sekizinci hadise kadar garîb kelimelerin manaları açıklanmıştır. Kelimelere rivayetlerde geçtiği şekliyle yer verilmiştir. Özellikle mezîd fiillerin durumu bulunduğu sığaya göre izah edilmiştir.

İzah edilen kelimelerin daha ziyade sözlük anlamına vurgu bulunmaktadır. Her ne kadar çeviri kısmında ayrıntıya girilmese de garîb kelimelerin çeviriye yansıtılmasında müellif başarılı bir üsluba sahiptir. Anlamlarına değinilen kelimeler arasında Gadîr-i Hum gibi özel yer adı veya “izâ elecce” gibi kalıp ifadeler de yer almaktadır.⁴⁵

4. TEZKİRETÜ’R-RUMÂT’IN ÖNEMİ VE OSMANLI DÖNEMİ KIRK HADİS YAZIMINA DAİR BAZI ÇIKARIMLAR

Belli bir konuya dair hadislerin önemli kaynaklardan derlenerek bir araya getirilmesi önemini ortaya koyma adına yeterli bir durumdur. Bununla birlikte Abdullah Eyyûbî’nin eserini ön plana çıkartan başka hususlar da

⁴² Eyyûbî, 7a-8a.

⁴³ Eyyûbî, 6a-6b.

⁴⁴ Eyyûbî, 36a-36b.

⁴⁵ Eyyûbî, 37a-37b.

bulunmaktadır. Yazıldığı dönemin hususiyeti, eserin kaynakları, sonraki döneme etkisi ve kırk hadis yazımındaki duruma katkısı yönüyle önemine işaret edilebilir.

II. Mahmud (ö. 1255/1839) döneminde kaleme alınan bir eser olması nedeniyle okçuluğa olan ilginin bir göstergesi olma durumu göz önünde bulundurulmalıdır. Zira özellikle padişahın bu spora karşı ilgisi bilinmektedir.⁴⁶ Aynı zamanda eserin cihada teşvik yönünün de olabileceği hatırd tutulmalıdır.⁴⁷ Modernleşmenin hızlandığı bir dönemde gerek teşvik gerekse teknik yönüyle böyle bir eser yazımının dönem için önemi daha ayrıntılı incelenmelidir.

Osmanlı'da tezkiretî'r-rumât yazımı, kavsnâme ve menzîlnâmelerle de beraber düşünüldüğünde önemli bir geleneğe sahiptir. Özellikle farklı dönemlerde yazılan eserler, meydana gelen gelişmeleri ve değişimleri gösterme adına bir önceki eserin üstüne koyarak katkı sunmaktadır. Kırılan yeni rekorlar, meşhur olan yeni kemankeşler, ok ve yay tekniğindeki yeni icatlar sonraki eserlerin farkını ortaya koyma adına en temel başlıklar olarak belirtilebilir. Bu yönüyle devamlılığı sağlamak hem tarihî süreci gösterme adına hem de önceki eserlere yapılan atıfları değerlendirme adına önemlidir. Eyyûbî'nin eserine bu çerçeveden bakıldığında ise daha kendi döneminden itibaren gündemde olduğu belirtilebilir. Eyyûbî'nin derlemesine hem Osmanlı döneminde hem de cumhuriyet döneminde atıflar ilgili konu çerçevesinde görülmektedir. Özellikle okçuluğun din tarafından teşvik edildiğine dair meselelerde bu durum sıklıkla dikkati çekmektedir. Mustafa Kânî Bey, Süleyman Kâni İrtem (ö. 1945), Tâhirülmevlevî (ö. 1951), İsmail Fazıl Ayanoglu (ö. 1975), Ünsal Yücel (ö. 1986) gibi isimlerin çalışmaları örnek olarak verilebilir. Bu devamlılığı muhtemelen Mustafa Kâni'nin eserinde iktibas edilmesi sağlamış olmalıdır.

Eyyûbî'nin eseri, Sultan II. Mahmud'un (ö. 1255/1839) isteği üzerine Mustafa Kânî Bey tarafından kaleme alınan *Telhîş-i Resâil-i rumât*'ın mukaddimesinde herhangi bir tasarruf yapılmadan yer almaktadır. Mustafa Kânî, girişte bu durumu özellikle belirtmektedir.⁴⁸ Onun, Eyyûbî'nin eserinden istifadesi mukaddimeyle sınırlı kalmamış ilerleyen bölümlerde de kırk hadise atıfla bazı açıklamalarda bulunmuştur.⁴⁹

Bu çerçevede değerlendirilebilecek diğer bir örnek Tâhirülmevlevî'nin bazı makaleleridir. O, *Sebîlürreşâd*'da kaleme aldığı "İ'dâd-ı Kuvvet" başlıklı yazısının baş tarafında bu yazıyı yazmaya vesile olan durumu anlatmakta-

⁴⁶ İrtem, *Sultan II. Mahmud Devri ve Türk Kemankeşleri*, 275-283; Ünsal Yücel, "Sultan 2. Mahmut Devrinde Okçuluk", *Türk Etnografya Dergisi* 10 (1967), 94-102.

⁴⁷ Efendioğlu, "Abdullah Eyyûbî", 321.

⁴⁸ Kânî Bey, *Telhîş*, 3-4.

⁴⁹ Kânî Bey, *Telhîş*, 37-40.

dır. Mustafa Kânî'nin *Telhîş* adlı eseriyle tanışması akabinde Eyyûbî'nin derlemesine muttali olan Tâhirülmevlevî, bu seçkiden hadislere ve tercümelerine yer vererek dikkat çeker. Ayrıca ilk hadis olan "Kuvvet, atmaktır" ifadelerinin yer aldığı hadisi merkeze alarak makalesini tamamlamaktadır.⁵⁰

Tezkiretü'r-rumât, kırk hadis yazım geleneği için de belli bir önemi haizdir. Öncelikle Hz. Peygamber'in müjdelerine ulaşmaya vesile olması saikiyle yazılan kırk hadisler, tarihî süreç içerisinde çeşitlilik göstermiştir.⁵¹ Osmanlı döneminde de büyük bir teveccühle devam eden ilgi gerek âlimler gerekse edipler maharetiyle canlı tutulmuştur.⁵² Çeşitli muhtevaya sahip rivayetlerden oluşan kırk hadis derlemeleri olduğu gibi tasavvuf, ahlâk, adâb, zikir ve okçuluğa dair içeriğe sahip hususi derlemeler de bulunmaktadır.⁵³

Bu çalışmanın konusuyla bağlantılı olması hasebiyle okçuluğu konu edinen kırk hadisler üzerinden ilgili edebiyatın gidişatına dair bazı değerlendirmelerde bulunulabilir. Elbette buradaki kısıtlı birkaç örnekten hareketle kırk hadis literatürünün genelini ilzam edecek bir neticeye varmak isabetli olmayabilir. Ancak literatürün gelişimini değerlendirirken dikkate alınması gereken veriler olarak incelenebilir. Bu çerçevede değerlendirilecek husus, müstakil kırk hadis yazımı ile tür içinde edebî tür yazım örneği olan başka bir türün içerisinde kırk hadis yazımıdır. Son taraf düşünüldüğünde durumu belirginleştirme adına ıstılah teklifinde bulunulabilir. İfade edilen ilişkiye türlerin himayesi; kendinde başka müstakil bir tür bulundurana hâmî tür, başka bir türün içinde yer alana da mahfûz tür isimlendirmesi önerilmektedir.⁵⁴ Çalışma çerçevesinde okçular tezkireleri hâmî türü; kırk hadis seçkisi de mahfûz türü temsil etmektedir.

Hanîf İbrâhim Efendi'nin (ö. 1189/1775) *Sehmü'l-isâbe fî fezâilî'r-remy ve's-sihâm* adlı eseri müstakil olarak konu hakkında yazılmış kırk hadis yazımına örnek gösterilebilir. Bunun yanı sıra kırk hadis yazımı bazı okçular tezkiresi müelliflerince de eserlerinin içerisinde devam ettirilmiştir. Meh-

⁵⁰ Tâhirülmevlevî, "İ'dâd-ı Kuvvet", *Sebilürreşâd* 11/269 (1331), 135-139; Tâhirülmevlevî, "Davud Paşa Kışlası Önünde Ok Atışı", *Mahfil* 3/27 (1341), 65-68.

⁵¹ Fahreddin Yıldız, "İslâmî İlimler, Divan Edebiyatı ve Tasavvuf Geleneğindeki Yeriyile Tarihten Günümüze Popüler Hadis Kitapları: Kırk Hadisler", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 11 (2013), 407-412; Mustafa Yüceer, "Hadis İlimi Açısından 'Men Hafıza' Rivâyeti ve Manzum Kırk Hadis Geleneğine Tesiri", *Tasavvur/Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 6/2 (2020), 934-964.

⁵² Selahattin Yıldırım, "Osmanlı Muhaddisleri'nin Eserleri ve Bunlar Arasında Kırk Hadis Çalışmalarının Yeri", *Anadolu'da Hadis Geleneği ve Daru'l-Hadisler Sempozyumu*, ed. Muhittin Düzenli (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2011), 140-151; Mustafa Yüceer, *Osmanlı Manzum Hadis Edebiyatı* (Ankara: TDV Yay., 2021), 401-512.

⁵³ Karahan, *İslâm-Türk Edebiyatında Kırk Hadis*, 30-38; Yıldız, "İslâmî İlimler, Divan Edebiyatı ve Tasavvuf", 426-437.

⁵⁴ Himaye ve hâmî kavramlarının şairler hakkında kullanımı için bk. Tuba İşinsu Durmuş, *Şair ve Sultan Osmanlı'da Edebî Himaye* (İstanbul: Muhit Kitap, 2021).

med Emin Vahîd Paşa (ö. 1828), *Minhâc-ı rumât* ve Abdullah Eyyûbî'nin *Tezkiretü'r-rumât*'ı bu tür yazım çeşidine örnek gösterilebilir. Vahîd Paşa'nın yedi kısımdan oluşan eserinin üçüncü kısmı kırk hadis seçkisi içermektedir. "*Der Beyân-ı Fezâil-i Tîr-Endâz-ı ve Tîr u Kemân*" başlığını taşımaktadır. Hatta Mustafa Kânî'nin mukaddimesinden hareketle *Telhîş* de bu tasnifte ikinci kısımda değerlendirilebilir.⁵⁵ Dolayısıyla literatürün tarihî serüveni incelenirken bu hususun dikkate alınması daha isabetli neticelere götürebilecektir. Özellikle gerileme ve zayıflama⁵⁶ gibi ifadelerle nitelendirmeler yapılırken tür içinde tür yazımı meselesinin dikkate alınmadığı belirtilebilir. Bunda yorum yapılırken literatürde sadece müstakil kitaplara, risalelere odaklanılması ve yazın çeşitliliğinin göz ardı edilmesinin etkili olduğu ifade edilebilir.

Burada konu okçulukla ilgili olduğu için kırk hadis yazımına dair mesele buradan hareketle örneklendirilmiştir. Yazımın zayıfladığına dair iddia, literatürün geneliyle ilgili olduğu için diğer edebî türler içinde yukarıda belirtilen hususun takibi araştırılmalıdır. Zira Osmanlı dönemi, edebî ürün çeşitliliği açısından hem sayı hem de muhteva yönüyle dikkate değer bir inceleme alanı sunmaktadır. Ayrıca üzerine şerh yazılan veya başka dillerden tercümelerin yapıldığı eserlerin bulunması da göz önüne alınarak ilgili değerlendirmelerin sağlanması yapılabilir. Bu çerçevede benzer durumun dinî-ahlâkî mesnevî veya nasihatnâme türünde yazıldığı belirtilen bir eser için de geçerli olduğuna değinilebilir. On fasıldan oluşan dinî-ahlâkî mesnevî veya nasihatnâmenin dokuz faslında yaradılış, namaz, tevbe, büyük ve küçük günahlar, Allah'ı anmanın, Kur'ân okumanın, salavat getirmenin fazileti, cennet ve cehennem keyfiyeti gibi konular anlatılmış onuncu bölümde kırk hadis seçkisine yer verilmiştir.⁵⁷ Bu örnek yukarıda belirtilen hususları farklı bir tür üzerinden desteklemek adına da dikkate değerdir.

SONUÇ

Hadisler, özellikle tedvin faaliyeti akabindeki dönemde çeşitli tasniflere tabi tutulmuştur. Müelliflerin bu konuda çaba harcadıkları telif türlerinden biri de aynı konudaki rivayetleri bir araya getirmeye dönük olmuştur. Konumuzla ilgili olması nedeniyle okçuluk, atıcılık, müsabaka içerikli hadisler; câmi, sünen gibi geniş çerçeveli eserlerde cihad, ashabın faziletleri, avlanma gibi başlıklar altında yer alırken zamanla *Fazlu'r-remy*, *Kitâbü'r-remy*

⁵⁵ Müellifi kırk hadis derlemesi niyetiyle topladığını belirtmese de Şeyh Vahîd'in *Tuhfe-i Kemânkeşân*'ın hadislerini beş bölümde müstakil olarak seçti halinde sunması da bu yönde değerlendirmeye açık bir durumdur. Kütüphane kaydı için bk. Vahîd b. Şeyh Abd el-Celîl el-Buhârî Şeyh Vahîd, *Tuhfe-i Keman-Keşan*, 06 Mil Yz FB 309/1; Vahîd b. Şeyh Abd el-Celîl el-Buhârî Şeyh Vahîd, *Müntehab-ı Ehâdis Tuhfe-i Keman-Keşan*, 06 Mil Yz FB 309/2.

⁵⁶ Yıldız, "İslâmî İlimler, Divan Edebiyatı ve Tasavvuf", 436-437.

⁵⁷ Atila Gökdemir, *Müellifi Bilinmeyen Bir Manzum Hadis Tercümesi (İnceleme-Metin)* (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014), 19-21, 48.

gibi müstakil eserlerin içeriğini oluşturmuştur. Ayrıca tarihî süreç içerisinde ilgili başlıklar hakkında teknik bilgiler veren literatürün içinde de bu rivayetler çeşitli yoğunlukta yer bulabilmişlerdir.

Osmanlı dönemi ulemâsından Abdullah Eyyûbî'nin eseri de bu çerçevede hem teknik ve tarihî yönü içermesi hem de ilgili hadislere yer vermesi açısından dikkat çekici bir konumdur. Tarih kitapları, bibliyografik eserler ve yazma nüshalar üzerinden müellifinin Abdullah Eyyûbî, eserin adının *Tezkiretü'r-rumât* olduğu netleştirilen telif, mukaddime, kırk hadis seçkisi ve zeylden oluşmaktadır. *Zeyl*'de yer alan fazla bilinmeyen kelimelere dair başlık dışında diğer kısımlar okçuluk terimleri ve tarihiyle ilgili özlü bilgileri içermektedir. İmam, vaiz ve İslâmî ilimlere vukûfiyeti ile tanınan müellif, konunun teknik yönleri hakkında pek bilgisi olmadığını vurgulayarak ilgili başlıkları kaleme almıştır. Bu durum bazı çalışmalarda da belirtildiği gibi eserin padişahın isteği üzerine yazılmış olabileceği izlenimini vermektedir.

Eyyûbî'nin eserinin naklinde ve tanınırlığının sağlanmasında şüphesiz Mustafa Kânî Bey'in önemli bir rolü bulunmaktadır. Sultan II. Mahmud'un emriyle yazdığı *Telhîş-i Resâil-i rumât* adından da anlaşılacağı üzere okçuluk tarihi üzerine özlü bir muhtevaya sahiptir. Yazar, bu eserine hadislerle başlamak istemiş ve Eyyûbî'nin eserini alımlayarak kitabın baş tarafına yerleştirmiştir. 19. ve 20. yüzyıllarda özellikle okçulukla ilgili yazılan telifatta da Abdullah Eyyûbî'nin seçkisinden ziyadesiyle faydalanıldığı görülmektedir.

Tezkiretü'r-rumât'ın ilk kısmını oluşturan kırk hadis seçkisinde müellif, yer verdiği hadislerin kaynaklarını başlıklarda musannif veya eser ismi vererek belirtmiştir. Bunlar içinde okçulukla ilgili müstakil çalışmaları bulunan isimlerin olması önemlidir. Bununla birlikte Abdullah Eyyûbî'nin ilgili rivayetleri doğrudan o eserlerden aldığı çıkarımı pek isabetli olmayabilir.

Tercümeleer yalın ve anlaşılabilir bir Türkçeyle yapılmıştır. Her rivayette olmasa da müellifin yorumlarına yer verdiği nakiller de olmuştur. Bu durum daha ziyade ya rivayetteki ahkâma taalluk edebilecek meselelerle ya da ilgili olayın tarihî yönüyle bağlantılıdır. *Zeyl*'in ilk başlığında yer verdiği lügat kısmı ise hadislerde geçen ve anlamları ilk bakışta net olmayan sözcüklerle alâkalıdır.

Çalışmada Osmanlı dönemi kırk hadis yazımına dair bir imkânın tespiti de gündeme getirilmiştir. Bu tespitin, tür içinde tür yazımı olarak ifade edilebilecek bir özelliği bulunmaktadır. Okçular tezkireleri içerisinde kırk hadis seçkilerinin yer alması bu tespitin somut yönünü örneklemektedir. Ancak burada ilgili tespitin imkânına değinilmiş oluşum veya gelişim serüveni müstakil başka bir çalışmaya bırakılmıştır. Bu tespit genel kırk hadis literatürü yazımının serüvenine dair Osmanlı'nın son dönemlerinde zayıflama iddialarını tekrar gözden geçirmeyi gerekli kılmaktadır. Zira bu tarz tespitler daha ziyade müstakil kitâbiyâtı esas almaktadırlar. Okçular tezkirelerine

dair birkaç eser üzerinden sunulan bu tespit diğer alanlardaki edebî ve ilmî yazım türleri üzerinden de araştırılmayı beklemektedir. Böylelikle mahfûz tür konumundaki literatürün tespiti somut bir düzlemde sağlanabilecektir.

Burada bir örnek üzerinden hareket edilmesi nedeniyle genel literatürü ilzam edecek sonuçlara varmak isabetli olmayabilir. Ancak Osmanlı döneminde edebî ve ilmî sahada çeşitli eserlerin bulunması bu tarz tespitleri besleme adına önem taşımaktadır.

Son olarak kütüphane kayıtları, ansiklopedi maddeleri ve ders kitaplarındaki bilgilerin yeni çalışmalarda bulgularla güncellenmesinin önemine değinilebilir. Zira belirtilen yerler gerek kamunun gerekse araştırmacıların sıklıkla faydalandığı araçlar olmaları nedeniyle bilgi yayılımında ciddi rol üstlenmektedirler. İlgili başlıklarda da belirtildiği gibi *Tezkiretü'r-rumât*'ın farklı türe ve yazara nispet edildiği çalışmalar yanlış anlaşılmalara sebebiyet vermiştir.

EK-1: *Tezkiretü'r-rumât*'ın Kırk Hadis Seçkinde Yer Alan Rivayetler⁵⁸

Hadis no	Hadis	Yer Verilen Kaynak	Râvi
1	عن عقبة بن عامر رضي الله عنه انه قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم وهو على المنبر يقول وأعدوا لهم ما استطعتم من قوة ألا إن القوة الرمي ألا إن القوة الرمي صدق رسول الله	Müslim [“İmâre”, 167]	Ukbe b. Âmir
2	عن عُقْبَةَ بْنِ عامر رضي الله عنه قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول ستفتح عليكم ارضون ويكفيكم الله شرم فلا يعجز أحدكم أن يلهو بأسهمه فتعلمون صدق رسول الله	Müslim [“İmâre”, 168]	Ukbe b. Âmir
2 [3]	عن سعد بن أبي وقاص رضي الله تعالى عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم عليكم بالرمي فانه خير لمن حارب صدق رسول الله	Taberânî [<i>Fazlû'r-remy</i> , Hadis no: 7]	Sa'd b. Ebî Vakkâs
4	عن أبي بريدة رضي الله تعالى عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال تعلموا الرمي بالسهم ولا ترغبوا عنه فان بين المهذفين من المسافة روضة عظيمة من رياض الجنة صدق رسول الله	İbn Ebi'd-Dünya ve Ebü's-Şeyh	Ebû Hüreyre
5	عن أبي سعيد الخدري رضي الله تعالى عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم تعلموا الرمي والقران صدق رسول الله	Deylemî, <i>Müsned</i> [<i>el-Firdevs</i> , Hadis no: 2244]	Ebû Saïd el-Hudrî
6	عن أبي رافع قال قلت لرسول الله صلى الله عليه وسلم للولد علينا حق كحقتنا قال النبي صلى الله تعالى عليه وسلم نعم يجب على الاب للولد حقوقه الشرعية كما يجب حقوقه عليه فقال حق الولد على الوالد أن يعلمه الكتابة وأن يعلمه السباحة و أن يعلمه الرمي بالسهم وأن يورثه طيبا صدق رسول الله	Beyhakî, <i>Sünen</i> [<i>es-Sünenü'l-kübrâ</i> , Hadis no: 19742]	Ebû Râfi'

⁵⁸ Ekteki rivayetler, incelemeye esas alınan nüshadaki içeriği yansıtmaktadır. Eserde kitap veya müellif isimlerine yer verilmekle birlikte rivayetlerin bulunduğu yer tam olarak belirtilmemiştir. Bu durumu netleştirmek ve müellifin usûlüyle mukayesesini edebilmek adına günümüzdeki ilgili neşirlerde ulaşılabildiğimiz rivayetlerin yerleri köşeli parantez içinde gösterilmiştir.

Hadis no	Hadis	Yer Verilen Kaynak	Râvi
7	عن جابر رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم علموا بنيكم الرمي بالسهم صدق رسول الله	Deylemî, <i>Müsned [el-Firdevs, Hadis no: 4008]</i>	Câbir
8	عن ابي قلابة رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم علموا غلمانكم الرماية والعموم صدق رسول الله	Ebü's-Şeyh	Ebü Kılâbe
9	عن القعقاع بن ابي حدرد رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم تعددوا واخشوشنوا واحلوقلوا وانتضلوا وامشوا حفاة صدق رسول الله	Ebü's-Şeyh ve başkası	Ka'kâ' b. Ebî Hadred
10	عن عُقْبَةَ بْنِ عامرٍ رضي الله عنه قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول ان الله عز وجل يدخل الجنة بالسهم الواحد ثلاثة نفر صانعه والرامي به ومنبله صدق رسول الله	Ebü Dâvûd ve başkası ["Cihâd", 23]	Ukbe b. Âmir
11	عن ناجية رضي الله عنه قال مررت بنبل في يدي فاذا شيخ كبير السن قاعد على باب بني سليم فقال لي هل تتبع ما في يدك من النبل ام لا قلت اييعها فقال الشيخ اني اشتريها وما بي رمي ثم قال لخادمته يا جارية هلمي قرني وانظري حالها هل هي مملوءة ام لا ولكني سمعت رسول الله يقول تعاهدوا اقرانكم	Ebü's-Şeyh	Nâciye
12	عن عطاء بن ابي رياح رضي الله عنه قال رايت خالد بن عبدالله و جابر بن عمرو الانصاري رضي الله تعالى عنهما يرميان بالسهم فمل احدهما فقال الاخر لصاحبه كسلت عن الرمي اما سمعت قول رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول كل شيء ليس فيه ذكر الله فهو سهو باطل وهو عاطل الا اربع خصال مشي الرجل بين العرضين وتأديب فرسه وتعليمه السباحة وملاعبة اهله صدق رسول الله	Nesâî, Beyhakî ["Hayl", 8; es-Sünenü'l-kübrâ li'l-Beyhakî, Hadis no: 19741]	Atâ b. Ebî Rebâh
13	عن ابي الدرداء رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال كل لهُ باطل الا ثلاث خصال ركب الخيل والرمي بالسهم وهو الرجل اهله والرمي احبها الي	el-Karrâb ["Fezâilü'r-remy, 14]	Ebü'd-Derdâ
14	عن ابن عمر رضي الله عنهما عن النبي صلى الله عليه وسلم نعم لهُ الرجل الرمي بالسهم ومن ترك الرمي بعدما علمه فهو نعمة كفرها صدق رسول الله	Deylemî [el-Firdevs, Hadis no: 6797]	İbn Ömer
15	عن عبدالرحمان بن شماسه ان قتيما الليثي قال لعقبه بن عامر رضي الله عنه يختلف بين هذين العرضين كيف تختلف بينهما وانت رجل كبير السن قال لولا كلام سمعته من رسول الله صلى الله عليه وسلم اعانه ولم اعانه فقال سمعته يقول من تعلم الرمي بسهم ثم تركه فليس منا	Müslim ["İmâre", 169]	Abdurrahman b. Şemâse
16	عن ابن عمر رضي الله عنهما ان رسول الله صلى الله عليه وسلم افتقد رجلا فقال النبي صلى الله تعالى عليه وسلم اين فلان الغائب فقال قائل ذهب يلعب فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم ما لنا واللعب فقال رجل يا رسول الله ان ذلك الرجل ذهب لان يرمي بسهمه فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم ليس الرمي بالسهم من اللعب الحرام بل الرمي خير ما لهُتكم به	Ebü's-Şeyh	İbn Ömer
17	عن أبي بريدة رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم الرمي بالسهم سهم وشيمة من سهام الاسلام صدق رسول الله	Ebü's-Şeyh	Ebü Hüreyre
18	عن أبي امامة رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم ما مد الناس	Ebü's-Şeyh	Ebü Ümâme

Hadis no	Hadis	Yer Verilen Kaynak	Râvi
	الا وان للقوس عليه فضل وزيادة صدق رسول الله		
19	عن علي رضي الله عنه عمي رسول الله صلى الله عليه وسلم يوم غدیر خم فسدل طرفها على منكمي ثم قال ان الله عز وجل امد لي يوم بدر ويوم حنين بملائكة وكانوا معمين بمذه الصفة ثم ان النبي صلى الله تعالى عليه وسلم قال وان العمامة حاجز بين المسلمين والمشركين ثم تصفح ويده الكريمة قوس عربية فاذا برجل في يده قوس فارسية فقال النبي الله صلى الله تعالى عليه وسلم القها عن يدك وعليك بمذه القوس العربية ورواح القنا يؤيد الله عز وجل لكم الدين وتمكن لكم في البلاد	Taberânî [Fazlû'r-remy, Hadis no: 27]	Ali b. Ebî Tâlib
20	عن جابر بن عبدالله رضي الله عنهما عن النبي الله صلى الله عليه وسلم انه قال وجبت محبتي على من تسعى بين العرضين بقوس عربية لا لقوس كسرى صدق رسول الله	Beyhakî [es-Sünenü'l-kübrâ, Hadis no: 19740]	Câbir b. Abdillah
21	عن ابي الدرداء رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم كل من مشى بين العرضين كان له من الحسنات بكل خطوة حسنة صدق رسول الله	Taberânî [Fazlû'r-remy, Hadis no: 46]	Ebû'd-Derdâ
22	عن ابي الدرداء رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم كل من وضع رداءه عن منكبه ومشى بين الهدفين كان له بكل خطوة عتق رقبة مؤمنة صدق رسول الله	Ebû's-Şeyh, Deylemî	Ebû'd-Derdâ
23	عن عبدالله بن جراد رضي الله تعالى عنه قال كان النبي صلى الله عليه وسلم يعجبه الرمي بين العرضين وكان يعدوا اصحابه وبعدها	İbn Ebi'd-Dünya	Abdullah b. Cerâd
24	عن انس بن مالك رضي الله عنه قال رايت رسول الله صلى الله عليه وسلم مضع عقبة فرصف بما قوسه وهو صائم في نهار رمضان	Ebû's-Şeyh	Enes b. Mâlik
25	عن كعب بن مرة رضي الله تعالى عنه قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول ارموا من بلغ العدو سهمه في سبيل الله رفعه الله درجة في الجنة صدق رسول الله	Nesâî [“Cihâd”, 26]	Kâ'b b. Mürre
26	عن انس رضي الله تعالى عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من رمى بسهم في سبيل الله فله ثواب عتق رقبة فهي فداؤه من النار صدق رسول الله	Taberânî [Fazlû'r-remy, Hadis no: 21]	Enes b. Mâlik
27	عن انس رضي الله تعالى عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من رمى بسهم في سبيل الله قصر او بلغ كان له ثواب ذلك السهم مثل اجر عتق اربعة اناس من ولد اسمعيل لو اعتقهم صدق رسول الله	Taberânî, el-Evsaţ [2/93]	Enes b. Mâlik
28	عن محمد ابن الحنفية رضي الله تعالى عنه قال رأيت أبا عمرة الأنصاري رضي الله عنه يوم صفين وكان عقيباً بديراً أحدياً وهو صائم يتلوى وهو يقول لسلام له ترسني بالترس فترسه الغلام ووقاه من العدو به حتى نزع ضعيفا حتى رمى ثلاثة أسهم وهو لم يزد عليها فقال سمعت رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يقول من رمى بسهم في سبيل الله ورضائه فبلغ سهمه العدو و قصر عنه كان ذلك الرمي نورا له يسعى بين يوم القيامة فقتل قبل غروب الشمس في ذلك اليوم	Taberânî, el-Kebîr [22/381-382]	Muhammed b. el-Hanefiyye
29	عن ابي اسيد الساعدي رضي الله عنه عن ابيه رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم يوم بدر حنين صففنا لقريش وصفوا لنا اذا اكتبوكم فعليكم بالنبل صدق رسول الله	Buhârî [“Cihâd”, 77]	Ebû Üseyd es-Saidî
30	عن حسين بن السائب ابي لبابة عن ابيه رضي الله عنه قال لما كان ليلة العقبة أو ليلة بدر قال رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم لمن معه من الانصار والمهاجرين كيف تقاتلون غدا مع الكفار فقام عاصم بن ثابت بن الأفلح رضي الله عنه في الجواب تأخذ	Taberânî	Hüseyn b. es-Sâib b. Ebî Lübâbe

Hadis no	Hadis	Yer Verilen Kaynak	Râvi
	القوس و يأخذ النبل أولا فقال أي رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم إذا كان القوم قريبا منا من قدر مائتي ذراع و نحو ذلك كان الرمي بالقسي وإذا دنا القوم كانت المرابضة بالحجارة فإذا دنوا حتى تناههم الرماح كانت المداعسة حتى تنقصف الرماح ثم كانت المجالدة بالسيوف وهذه كيفية القتال يا رسول الله فقال النبي صلى الله تعالى عليه وسلم بهذا أنزل الحرب على اهل الايمان ثم امر بما فقال من قاتل مع عدو فليقاتل مع قتال عاصم		an ebîhi
31	عن سعد بن أبي وقاص رضي الله تعالى عنه قال نبل لي رسول الله يوم احد فقال لي النبي الله صلى الله عليه وسلم ارم يا سعد فذاك أي وأمي وعنه رضي الله عنه انه قال ما جمع رسول الله صلى الله عليه وسلم أبويه لاحد قبلي وانا اول من رمي بسهم بالمشركين	Müttefakun aleyh [Buhârî, "Fezâ'ilü aşhâb", 15; Müslim, "Fezâ'ilü's-şahâbe", 41-42]	Sa'd b. Ebû Vakkās
32	عن سعد بن أبي وقاص رضي الله عنه ايضا قال قال رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم يوم احد اللهم سدد رميته واجب دعوته	Ebü's-Şeyh, Hâkim	Sa'd b. Ebî Vakkās
33	عن سلمة بن الاكوع رضي الله عنه ان رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم خرج علي قوم من بني اسلم يتناضلون بالسوق فقال ارموا بني اسمعيل فان اياكم كان راميا وانا مع بني فلان فامسكوا بايديهم فقال النبي صلى الله تعالى عليه وسلم ما لكم قالوا وكيف نرمي وانت مع بني فلان فقال النبي صلى الله تعالى عليه وسلم ارموا وانا معكم كلكم صدق رسول الله	Buhârî ["Cihâd", 77]	Seleme b. Ekva'
34	عن أبي هريرة رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم لا سبق الا في خف او حافر او نصل	Tirmizî ["Cihâd", 22]	Ebû Hüreyre
35	عن انس رضي الله تعالى عنه قال قال رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم من اتخذ قوسا في سبيل الله نفى الله تعالى عنه الفقر والاحتياج ببركتها صدق رسول الله	Ebü's-Şeyh	Enes b. Mâlik
36	عن عائشة رضي الله عنها قالت قال رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم ما على احدكم اذا الج به همه ان يتقلد قوسه فينفي به همه صدق رسول الله	Taberânî, es-Şajir [2/138]	H. Âişe
37	عن ابي خراش رضي الله عنه قال سمعت القاسم يحدث عن رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم انه مر على قوم يرمون بالقوس السهام فقال بعض اصحابه ما اراهم اثم صلوا فرضا فهي افضل منه يا رسول الله قال النبي صلى الله تعالى عليه وسلم قوسهم ما لم يفتهم الوقت صدق رسول الله	Ebü's-Şeyh	Ebû Hırâş
38	عن ابن عمر رضي الله عنهما قال قال رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم قال الملكة تشهد ثلاثا الرهان والمسابقة والرمي بالقوس وملاعبة الرجل اهله صدق رسول الله	Ebü's-Şeyh	İbn Ömer
39	عن رافع بن خديج رضي الله عنه انه خرج يوم احد واراد النبي صلى الله تعالى عليه وسلم رده الى المدينة لما استصغره اياه فقال له عمه انه رام يعلم الرمي فاجازه النبي صلى الله تعالى عليه وسلم	Taberânî	Râfi' b. Hadîc
40	عن سلمة بن الاكوع رضي الله عنه قال سألت رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم عن الصلوة بالقوس والقرن هل يجوز معها ام لا فقال النبي صلى الله تعالى عليه وسلم صل في القوس واطرح القرن صدق رسول الله	---	Seleme b. Ekva'

KAYNAKÇA

- Abdullah Efendizâde, Mehmed Emin Efendi. *el-Âşâru'l-mecîdiye fi'l-menâkibi'l-Ĥâlidiye*. İstanbul: Mahmûd Bey Matbaası, 1314.
- Bozkurt, Nebi. *Hadis'te Folklor Eğlence*. İstanbul: İFAV Yayınları, 1997.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. *el-Câmi'u's-şâhîh*. Beyrut: Dâru İbni Kesîr, 2002.
- Bursalı, Mehmed Tahir. *Osmanlı Müellifleri*. İstanbul: Meral Yayınevi, ts.
- Can, Barış. "Osmanlı Devleti Klâsik Çağ Savaşlarında Okçular". *Nişangâh-ı İstanbul*. ed. Ahmet Uçar. 135-157. İstanbul: Gürsoy Grup, 2019.
- Cevziyye, İbn Kayyim. *el-Fürûsiyye*. thk. Semîr Hüseyin. Tanta: Dârü's-Sahâbe, 1411.
- Çelik Polat, Sevdâ. *Minhac-ı Rumat (Giriş-Metin-Dizin)*. Erzincan: Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020.
- Dervâzî, Muhammed Bin Yûnus. *Kavsname Dervâzî'nin Okçuluk Kitabı*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu - Okçular Vakfı, 2020.
- Deylemî, Şîrûye b. Şehredâr. *el-Firdevs bi-me'sûri'l-ĥitâb*. thk. es-Saîd b. Besyûnî Zağlûl. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1986.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as. *Sünenü Ebî Dâvûd*. Riyad: Dârü's-Selâm, 2009.
- Efendioğlu, Mehmet. "Abdullah Eyyûbî". *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla Eyüpsultan Sempozyumu VI*. 318-323. İstanbul: Eyüp Belediyesi Kültür Yayınları, 2003.
- Esad Efendi. *Üss-i Zafer*. İstanbul: y.y., 1827.
- Eyyûbî, Abdullah. *Hadis-i erbaîn der hakk-ı fezâil-i tîr u kemân*. İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazma, 297.3. <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TY/nekty07347.pdf>
- Eyyûbî, Abdullah. *Hadis-i erbaîn Tercümesi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazma, 297.3. <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TY/nekty03826.pdf>
- Gökdemir, Atila. *Müellifi Bilinmeyen Bir Manzum Hadis Tercümesi (İnceleme-Metin)*. Isparta: Süleyman Demirel Ü., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Güldöşüren, Arzu. *II. Mahmud Dönemi Osmanlı Ulemâsi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013.
- Hamevî, Ahmed b. Muhammed el-Haneffî. *en-Nefehâtü'l-miskiyye fi şinâ'ati'l-fürûsiyye*. thk. Abdüsettar Karağülî. Bağdat: Matbaatü't-Tafîd, 1950.
- Işınsoy Durmuş, Tuba. *Şair ve Sultan Osmanlı'da Edebî Himaye*. İstanbul: Muhit Kitap, 2021.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdümelik. *es-Sîretü'n-Nebeviyye*. thk. Mustafa es-Sekkâ vd. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2009.
- İnanç, Yonis. "Reîsülkurra Abdullah Eyyûbî Hayatı ve Eserleri". *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/29 (2014), 107-128.
- İrtem, Süleyman Kâni. *Sultan II. Mahmud Devri ve Türk Kemankeşleri*. İstanbul: Temel Yayınları, 2005.
- Kânî Bey, Mustafa. *Okçuluk Kitabı Telhîs-i Resâ'ilât-ı Rumât (Asıl metin ve günümüz Türkçesi ile)*. ed. Yüksel İ. Aydın. çev. Yavuz Kemal - Canatar Mehmet. İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti, 2010.
- Kânî Bey, Mustafa. *Telhîs-i Resâ'il-i rumât*. İstanbul: y.y., 1263.
- Karahan, Abdülkadir. *İslâm-Türk Edebiyatında Kırk Hadis*. Ankara: DİB Yay., 1991.
- Karahan, Abdülkadir. "Kırk Hadis". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 25/469-473. Ankara: TDV Yayınları, 2022.
- Lutfi Efendi, Ahmed. *Tarih-i Lutfî*. İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, 1302.
- Metin, Serkan Necati. *Türk Spor Okçuluğunun Gelişiminde Osmanlı Devleti Dönemi*. Sakarya: Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyin Müslim el-Haccâc. *Şahîhu Müslim*. Kahire: Dârü'l-Hadîs, 2010.

- Öz, Yusuf. "Tezkire". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 41/68-69. İstanbul: TDV Yay., 2012.
- Süreyya, Mehmed. *Sicill-i Osmanî*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996.
- Süyûtî, Celâlüddîn. *el-Vesâ'il ilâ müsâmerati'l-evâ'il*. thk. Esad Tals. Bağdat: y.y., 1950.
- Şahintürk, Hasan. "Osmanlı Devri Okmeydanları ve İstanbul Okçular Tekkesi". *Nişangâh-ı İstanbul*. ed. Ahmet Uçar. 29-75. İstanbul: Gürsoy Grup, 2019.
- Şâyi, Fevzân b. İbrahim. *Kitâbü'l-ifâdeti ve't-tabsîri liküllî râmin mübtediin ev mehîrin li-Cemâlidîn Abdillâh b. Meymûn*. Câmîatü'l-İmâm Muhammed b. Suûd, Doktora Tezi, 2008.
- Şeyh Vahîd, Vahîd b. Şeyh Abd el-Celîl el-Buhârî. *Müntehab-ı Ehâdis Tuhfe-i Keman-Keşan*. 06 Mil Yz FB 309/2.
- Şeyh Vahîd, Vahîd b. Şeyh Abd el-Celîl el-Buhârî. *Tuhfe-i Keman-Keşan*. 06 Mil Yz FB 309/1.
- Taberânî, Ebû Eyyûb Süleymân. *Kitâbu Fazlî'r-remy ve talimihî*. thk. Muhammed b. Hasen Gumârî. Mekke: Mektebetü'l-Melik Fehd, 1419.
- Tâhîrülmevlevî. "Davud Paşa Kışlası Önünde Ok Atışı". *Mahfil* 3/27 (1341), 65-68.
- Tâhîrülmevlevî. "İ'dâd-ı Kuvvet". *Sebilürreşâd* 11/269 (1331), 135-139.
- Tirmizî, Muhammed b. İsa. *Sünenü't-Tirmizî*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2011.
- Turgut, Ali. "Abdullah Eyyûbî". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 1/102-103. İstanbul: TDV Yayınları, ts.
- Vâkîdî, Muhammed b. Ömer. *Kitâbü'l-Megâzî*. thk. Marsden Jones. 2 Cilt. Beyrut: Müessesetü'l-Alami, 1966.
- Yıldırım, Selahattin. "Osmanlı Muhaddisleri'nin Eserleri ve Bunlar Arasında Kırk Hadis Çalışmalarının Yeri". *Anadolu'da Hadis Geleneği ve Daru'l-Hadisler Sempozyumu*. ed. Muhittin Düzenli. 140-151. Samsun: Ondokuz Mayıs Ü. İlahiyat Fakültesi, 2011.
- Yıldız, Fahreddin. "İslâmî İlimler, Divan Edebiyatı ve Tasavvuf Geleneğindeki Yeriyle Tarihten Günümüze Popüler Hadis Kitapları: Kırk Hadisler". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 11 (2013), 407-455.
- Yüceer, Mustafa. "Hadis İlimi Açısından 'Men Hafıza' Rivâyeti ve Manzum Kırk Hadis Geleneğine Tesiri". *Tasavvur/Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 6/2 (2020), 934-964.
- Yüceer, Mustafa. *Osmanlı Manzum Hadis Edebiyatı*. Ankara: TDV Yayınları, 2021.
- Yücel, Ünsal. "Sultan 2. Mahmut Devrinde Okçuluk". *Türk Etnografya Dergisi* 10 (1967), 94-102.
- Yücel, Ünsal. *Türk Okçuluğu*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., 1999.
- Zâid, Semîra. *Muhtaşaru'l-câmi fi's-sîreti'n-Nebeviyye*. 2 Cilt. Dimaşk: Matbaatü's-Sabâh, ts.

 Etik Beyan / Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

 Yazar(lar) / Author(s): Ali Sever.

 Finansman / Funding: Yazar(lar), bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadıklarını kabul eder(ler). / The authors acknowledge that they received no external funding in support of this research.